

Puskás Gyula István: Svájc rövid történelme

A svájci állam kialakulása hétévszázados történelmi összerakó játék, mégpedig a legkülönbélebb színű, nagyságú és felületű elemekből. Létrejötté számtalan kompromisszum, szövetségkötések, szövetség felbontások, felkelések, kisebb-nagyobb háborúk egymás ellen, parasztok, polgárok és arisztokraták, katolikusok és protestánsok között, idegen beavatkozók, németek, osztrákok és franciák ellen vagy azok oldalán, de ugyanakkor tudatos építkezés, állandó függetlenségre való törekvés, politikai belátás és önkorlátozás eredménye.

Történeti áttekintés

Kr. e. 300,000-Kr. e. 1800. Őskor: neander-völgyiek és mások.

A kezdetek a korai őskőkorszakba nyúlnak vissza, amikor még Svájc mai területén a jégkorszakok váltogatták egymást. Az átlagos hőmérséklet 9-10 fokkal volt hidegebb a mostaninál. Az ország csaknem minden részét egész éven át hó és jég borítja. A gleccserek az Alpok északi völgyeiből a Mittelland közepéig érnek és hordalékból újabb hegyeket túrnak maguk előtt. A közbülső melegebb évezredekben azonban már barlanglakó emberek, vadászok, gyűjtögetők élnek itt a sűrű erdős, bozótos, vizes, mocsaras, de vadban és halban nyilván gazdag tájon.

A legkorábbi bizonyíték erre az az ék alakú kovakő kéziszerszám, úgynevezett szakóca, amelyet egy régészkedő kisdiák talált húsz évvel ezelőtt a Basel menti Prattelnben. A fa vagy húsvágásra, bőrnúzásra alkalmas „nagykest” legkevesebb 350,000 évvel ezelőtt, mindenesetre két jégkorszak között vesztette vagy dobta el tulajdonosa. A gleccser hordalékkavicsról, amelyben megtalálták következtetnek erre. A szakócát, egyébként, a Baselveidéri Kantonális Múzeum (Kantonsmuseum Basel-Land) őrzi Liestalban.

Korábban már egy nem tárgyi, hanem személyi leletet is találtak Svájcban, nevezetesen egy neander-völgyi ember egyik metszőfogát. Nem messze Baseltól, de már a francia svájci Jurában, St-Brais-től keletre a Franches Montagnes egyik barlangjában. A neander-völgyiek is két jégkorszak között éltek Svájcban 130,000 évvel ezelőtt, 60,000-90,000 éven át.

A Jurában és az Alpokban vagy tizenöt barlangban találtak állatcsontokat, eszközöket ebből az időből, emberi relikviákra azonban már nem bukkantak.

Cotencher barlangja, Neuchâtel-től délre, ahol a Jurából az Areuse patakja zuhog a neuchâтели tó felé, már a középkor óta ismert. Felette a hegyen Rochefort várának romjai. Bejáratától széles kilátás nyílik a tóra. A barlangot Kr. e. 50,000 és 30,000

között medvék és neander-völgyi emberek felváltva lakták. Az ásatások a múlt század vége óta a nagy számú állati csont, medve, gyapjas orrszarvú, rénszarvas, zerge, ló, farkas csontok mellett sokféle kőszerszámot is napvilágra hoztak.

Később meglehetősen feltűnést keltettek az ásatások Svájc másik végében, a Tamina-szurdok (Taminaschlucht) kis üdülőfalúja a st. galleni Vättis közelében lévő Drachenloch barlangban, 2,445 m magasan. Az állati csontokon kívül, három tábori tűzhelyet is találtak. A radiokarbon (14 C) tartalom alapján korukat 53,000 évre becsülték. A Wildkirchli barlangot, illetve többkamrás barlagrendszer 1,477 m magasan az appenzelli Oberalp szinte függőleges falában ugyancsak felváltva lakták medvék és neander-völgyi emberek. Wildkirchli a kedvelt kelet-svájci turista kilátócsúcs, a Säntis hegy közelében van és elérhető függővasúttal is. A barlang bejáratában vendéglő van, ahonnan gyalogút kacsaringózik az egyes kamrákon keresztül. A múlt században Waldkirchli (Erdei Templomocska) még remete lakhely volt. Az ásatások során több mint 800, már gondosabban készített kőszerszámot és az egyéb állati csontmaradványok között pedig barlangi oroszlán, párduc és hiéna csontokat is találtak. Viszont, hiába reménykedtek a kutatók, csontból készült szerszámokra itt sem leltek.

Nemzetközi feltűnést keltettek a múlt század végén a schaffhauseni Thayngen melletti ásatások az addig ismeretlen, egy botanikai kiránduláson sűrű bozót mögött véletlenül felfedezett úgynevezett Kesselloch barlangban. A barlang lakói 10,000, 15,000 évvel ezelőtt már „közvetlen őseink”, a homo sapiens családjába tartoztak. A hallatlan gazdag lelet, 53 állatfajta csontjai és különböző kőszerszámok, kovakőpengék között művészien megmunkált, geometriai mintás szarvasagancsokat is találtak, az egyiken finomrajzú legelésző rénszarvas ábrázolással. Az ugyancsak Schaffhausen közelében levő Schweizerbildben előkerült vörös kőlapon pedig vadszamarak karcolt rajza volt látható. A legkorábbi emberábrázolást Svájc mai területén Wallisban a sioni ásatások során találták. A 4,000-5,000 éves temető feltárásakor kiemeltek egy sírkövet, amelyen egy emberi alak karcolt torzója volt látható, behajlított könyökkel, nyakékkal és törrel. A régi kőkorszak barlanglakói vadászok, gyűjtögetők voltak. A hegyek egyszerre jelentettek számukra veszélyt és biztonságot, ínséget és a felhalmozás lehetőségét. A középső- és új-kőkorszak emberei már a mélyebben fekvő területeket, a szántónak alkalmas földeket keresték. A leletek ebből a korból, szinte kivétel nélkül, a Középvídekről származnak és már a paraszti társadalom kezdeteire, földművelésre, háziállattartásra utalnak. A települések gyakran vizek mellett vagy épp cölöpökön a víz felett létesültek, hacsak nem később kerültek víz alá, mint a kutatók újabban egyre meggyőzőbben állítják.

1853/54 ember emlékezet óta leghidegebb, száraz telén a svájci tavak vízszintje korábban még sohasem tapasztalt mértékben süllyedt. A Zürichi, Bieli és a Bodeni-

tó partján Obermeilennél, Twannnál illetve Arbonnál egész cölöp erdők bukkantak elő. A látvány nemcsak a tudósokat érdekelte. Míg a tudományos világot az a kérdés izgatta, hogy miért építették Kr. e. 3,800 és 2,100 között élő elődeink cölöpökre házaikat, a felbuzdult Svájciak seregestül felcaptak cölöpfungalásznak. A gazdag, újkőkorszakbeli leleteket ma, természetesen, a helyi múzeumok őrzik.

A kőkorszakot az Alpok és a Jura között két Közép-Európa felől érkezett kultúra, a zsinóros kerámia és a harangpoharas kultúra zárja le. A Wallisban feltárt a harangpoharas kultúrához tartozó sírokban a kőből és csontból készült tárgyak és agyagedények mellett már öntött vagy kalapált réz eszközöket is, háromszögletű törpengéket, fülbevalókat is találtak. Így ez a kultúra egyúttal átmenetet is képez a kőkorszakból a fémek korszakok, a bronz-, illetve a vaskorszak felé.

Kr. e. 1800 - Kr. e. 15. Bronz- és vaskor: kelták és mások. A svájci előtörténet bronzkorszaka i.e. 1,800-tól 800-ig kerek 1,000 esztendő t ölel át. Annak ellenére, hogy számtalan lelet maradt fenn ebből a korból, írásos emlékek híján, nem lehet bizonyosan tudni, hogy kik is voltak ennek a mindennapi életet, a társadalmi rendet és a gazdálkodást annyira megváltoztató kultúrának az első hordozói. Egyes feltevések szerint a már korábban itt lakott népek voltak, akik egyszerűen átvették vagy maguk is felfedezték az új technikát. Ennek ellent mond, hogy a feltárt bronzkori sírok halottai antropológiailag a kerek koponyájúak családjába tartoztak, szemben a kőkorszak mediterrán típusú lakóival. Továbbá az is, hogy a kőkorszakban annyira jelentős Középvídeken csak elvétve találtak tárgyakat a korai bronzkorszakból. Végül érdekes, hogy még a középvídeki, Kr. e. 1,500 körüli leletek is, például köpenytűk, karkötők, csatok a Zürich melletti Weiningen sírdombjaiból, azonosak az ebből a korból származó magyarországi leletekkel. Alig kétséges, hogy a mai Svájc is beletartozott abba a nagy kultúrkörbe, amelynek középpontja éppen a történelmi Magyarország, a Duna medence volt. Onnan terjedt el a mykénei és a görög kultúra az Alpok északi oldalán a Rhône völgyéig és tovább a berni Oberlandig, illetve Graubündenig, sőt Zürichig.

A bronz a réz és az ón ötvözete. Kemény és hajlékony. Lehet formába önteni, lehet kalapálni. Ideális anyag házi szerszámok, harci eszközök és ékszerek készítésére. Öntői, megmunkálói voltak az első kézművesek. Az ötvözethez szükséges 90%-nyi réz Svájcban csupán Wallisban fordult elő, a 10%-nyi ón pedig egyáltalán nem. Az ón lelőhelyekhez vezető úgynevezett ón útvonal így már kereskedelmet feltételez. A bronz harci balták viselői a harcosok, a fejedelmek. Mellettük azonban megjelennek a kereskedők, a kézművesek és a földművelők is.

A korábbi homogén, halászó, vadászó, gyűjtögető közösségekkel szemben, ez már egyértelműen hierarchikus felépítésű, munkamegosztásos társadalomra enged következtetni.

Ha nincsenek is írásos emlékek a bronzkori emberekről, a viszonylag már nagyszámú lelet sok mindent elárul életükről, mindennapjaikról. Az első Svájcban feltárt sír ebből a korból mégis máig rejtély maradt. A sírra a berni Oberland talán legszebb kis városkájában, Thunban találtak rá, szemben a majdnem tökéletes piramis formájú hegygel, a Niesennel a thuni tó partján. Az előkelő harcos, talán fejedelem csontjai mellett bronz nyakgyűrűket, köpeny összefogó tűket, csatát valamint egy berakott arany szegekkel díszített harci csákányt találtak. Vajon készítője ismerte volna már a mykéniei intarziás technikát? Aligha. A csákány sajátos hosszú formája ezt kizárja. Így csupán az bizonyos, hogy tulajdonosa gazdag, előkelő ember volt. A többi thuni sírból csak szerényebb tárgyak kerültek elő.

Később a feltárt bronzkori temetőtől nem messze, ugyancsak a thuni tó partján, Oberhofen mellett elásott kincsekre is bukkantak. A veremben két dárda, két tör és kilenc különböző harci balta volt. Nyilván készítőjük dugta el őket a földbe.

A kincs rejtékhelyét vagy nem találta meg vagy hirtelen meghalt és titkát magával vitte a sírba. Nem kevésbé rejtélyesnek tűnik a Thuni-tó másik oldalán, Spiez mellett a Niesen lábánál előkerült mintegy 700 kg apró agyag cserép. A Niesen kultikus hegy lehetett és a cserepek, minden valószínűség szerint, a szertartások bemutatása után összetört áldozati edények darabjai.

Csakúgy mint a kő a bronzkorban, a bronz továbbra fontos anyag marad a vaskorban, sőt azon túl is. A vasat először csupán bronz tárgyak díszítésére használták. A vas, annak ellenére, hogy gyakoribb fém mint a réz vagy az ón és vasérc még Svájcban is több helyen előfordult, becsesebbnek tűnhetett, mert előállításának technikája bonyolultabb volt, az acél készítését pedig még csak nem is ismerték. Kr. e. 800-tól, a vaskor kezdetétől Svájcban, a bronzot azonban már csak ékszerekhez, becses edényekhez használták. A fegyvereket szerszámokat pedig vasból kovácsolták.

A vaskor első három évszázadára Svájcban az a kultúra volt jellemző, amelynek az osztrák Salzkammergut Hallstatt falujában talált híres leletek adtak nevet. Ebből a korból a Schaffhausen közelében lévő Hemishofenben végzett ásatások számítanak Svájcban a legjelentősebbek közé. A 40-es években itt különböző nagyságú, 5-től 16 m átmérőjű, sajnos már nem mindig érintetlen dombsírokat tártak fel. A dombsírok belső kamráját fából építették, amelyet terméskő réteggel, majd földdel fedtek be és végül az így keletkezett dombot kődarabokkal rakták

körül. Hemishofenben a színes kerámia edények és finomművű női bronz ékszerek mellett előkerült egy vas hosszú kard és az első borotva is. Az utóbbi, illetve egyáltalán az a feltevés, hogy a férfiak már borotválkoztak, azért érdekes, mert bizonyíthatja a hallstatti kultúra hordozóinak etnikai rokonságát is az Adriától északra fekvő területek lakóival. A legbecselesebb kiásott lelet ebből a korból a Berntől északnyugatra fekvő Grächwilnél került elő. Egy fejedelmi sírban görög bronz vizes edényt, ún. hydrát találtak az állatok istennőjének figurájával. A lelet az itt lakók távolabbi kapcsolataira enged következtetni, talán egészen a délolaszországi Tarentoig.

Közeledve a vaskor végéhez a Kr. e. 5. századhoz a kiásott sírok és várak egyre gazdagabb és fényűzőbb életről tanúskodnak az Alpok és a Jura között. Az itt készült tárgyak között mind több görög vagy etruszk „importárú” is található.

A mai Svájc ekkor válik a kultúrák találkozóhelyévé. És ekkor említi egy görög forrás is először a Fekete Erdő környékén lakók országát így: Keltiké. A késő vaskor a nagy földközi tengeri kultúrák északi peremén kívül, a kelták kora vagy másképpen, bizonyos értelemben pontosabban a La tene kultúra kora. A svájci Marin-Epagnier községhez tartozó Latèneben, a Neuhâteli-tó partján a múlt században meglepő mennyiségű fegyvert, szerszámot és más eszközt találtak. Kétségtelen, Latène a kelta emlékek egyik legfontosabb lelőhelye.

Ettől kezdve nevezik a brit szigetektől egészen Kis-Ázsiáig terjedő kelta területekről előkerült késő vaskori leleteket tudományosan a latenei kultúrához tartozóknak.

Később még a lateneinél is gazdagabb leletekre bukkantak a Bern közelében Münsingenben egy kelta temető feltárásakor.

A mintegy 200 sír Kr. e. 500-tól Kr. e. 200-ig már a kelta kultúra, az ékszer divat, a fegyverek változásairól is tanúskodik. A nők körében egyre népszerűbbek lehettek a borostyánkő láncok és az üveggyöngyök, a férfiak vasból készült fibulával tűzték össze köpenyüket. A harcosok kardjaiba a kovácműhelyek gyártási jegyet ütöttek. Altdorfától északra a Gotthard felé vezető út mentén az útépítő munkások által talált négy arany nyakgyűrű és három karkötő talán a svájci kelta leletek legbecselesebbjei. A rendkívül finom aranyművesi munkáról tanúskodó kincseket ma a Svájci Nemzeti Múzeum (Schweizerisches Landesmuseum) őrzi Zürichben.